

avskrift

ACC. N:R

M. 9644:1-10. (orig. ku 21s.)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland

Upptecknat av: Blenda Andersson

Härad: Albo

Adress: Skövde, Vislanda

Socken: Vislanda

Berättat av: Densamma

Uppteckningsår: 1945

Född år 1880 i Vislanda

Hemmets prydnade

L.u.F. 49.

ACC. N:R M. 9644:1

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ber härmed få påpeka, att detta svar bör införlivas med mina tidigare lämnade "memoarer", enär jag, vid besvarandet av denna frågelist (LUF 49) kommer endast att skriva om mit eget föräldraham och mina minnen därifrån.

Då jag först började minnas, hade vi en stor öppen spis i stuerummet och dito en mindre i förstukammaren. Och uppe på "stuevinden" som även kallades mattstugan, var en låg, öppen spis och en stor öppen spis i köket. Till alla högtider lagades först spisarna med hemarbetat ler, varefter dem vitmenades antingen med vittkalk eller krita.

På Pingstafton satte vi en stor enbuske, med toppen nedåt i spisarna både i stuerummet och i förstukammaren. Detta gjordes också till varje söndag och helgdag så snart man ej behövde elda i dem, och fortsattes därmed till Midsommar. Samtidigt och på samma sätt sattes även enris i "gruvan" utanför bakugnen.

På Midsommarafton innan kl. 12 på dagen skulle vi löva i hemmet. Vi bröto både lönn- och eklöv. I spisarna i stuerummet och i förstukammaren samt i gruvan sattes lönnlöva i vatten i stora krukor av ler- eller koppar.

På spishällen i båda spisarna lade vi blad efter blad av lönn runt hela hällen, vilket skulle föreställa en gurlang, och

ACC. N:R M. 9644:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

emellan varje blad lades en avnupen prästkrage. Eller hittade vi på något annat grönt och dekorerade med, t.ex. vid pingst plocka vi olika mossor därtill. Hällen i gruvan dekorerades också. År 1885 murade far om spisarna och insatte en kakelugn i kammaren och en s.k. rörspis i stuerummet. Den senare murades öppen med en mindre järnhäll. Runt ovan denna spis gick en smal hylla, men den var dubbelt så bred mitt fram. Här brukade vi sätta ett lerstop fullt med vilda blommor på midsommarafton. Även satte vi lönnlöv i denna spis och dekorerade både på spishyllan och på denna lilla häll, liksom på den gamla spisen. På den nye spisen satte vi eklöv runt omkring uppe vid taket och på båda sidor om muren ända ned mot golvet. Vid ommurningen i stugan togs gruvan bort och bakugnen flyttades ut i köket. Vi fortsatte att sätta löv i vatten i spisarna, och likaså i den nye spisen, varje lördag under hela sommaren tills lövet började bli fullt, då insattes istället enris, som ovan beskrivits, tills vi började elda.

Min mormor och min mor hade alltid haft samma ordning att de skulle löva vid midsommar. Utom sätta löv i spisen, satte vi eklöv över gardina vid fönstren, över klockan, över spegeln, över tavlor på kronstängerna, innan de borttogs bakom soffor och sängar. Där plats fanns i stugan, såsom vid "stampen" och dörren, sattes en lövruska av björk. På borden och på dragkistor i både kammaren och stuerummet sattes vilda blommor och pic-

ner i tennstop, eller annat passande krus eller dryckesglas. Vasar brukades ej förr i tiden. Ej förr än i slutet av 1880- eller i början på 1890-talet fingo vi vasar.

Innan jag började minnas, hade vi inga dukar på borden i stuerummet i vardagslag, utan endast på dragkistorna, och denna sed fortgick till fram på 1890-talet, Men vid de stora helgerna och på alla helg- och söndagar påbreddes dukar. Vid midsommar jul och Pingst bredde vi vita nymanglade drälldukar på både bord och dragkistor. Och vid jul breddes en vit gåsögonduk med knuten frans över skåpet, så att endast fransen var synlig.

Vid påsk bredde vi på borden gulrutiga drälldukar av hemfärgat linne-garn, som var färgat i kopparrök.

På dragkistorna i vardagslag hade vi hemvävda gåsögondukar i rött och vitt. Till det s.k. slagbordet, som stod framme vid gavelfönstret i stuerummet då jag var barn, hade mor särskilda dukar, som voro lagom stora till bordet, när blott en skiva var uppslagen. I den ene ändan på dessa dukar satt vacker knuten frans som hängde utåt rummet, när duken låg på bordet.

Några andra bordprydnader än dukar fanns ej i mitt föräldrahem på 1800-talet, utom blommor under sommaren och ljus vid julen. Vid jul sattes på julbordet ett "tretaggat" ljus i en ljustake. Ljus sattes även på dragkistor och på skåpet. På detta sattes ljusen i låga tennstakar. Man satte även 4 st. ljus i vardera fönstret, där ljusen ställdes lutande mot fönster-

ACC. N:R M. 9644:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

lofterna. På julaftonen innan kl. 12 på dagen, skulle stuerummet, som nu kallas "julestugan", vara pyntad. Först upphängdes nystärkta gardiner för fönstren sedan uppinnades julduken i taket framme vid gavelfönstret. I mitten på duken hängdes en "julkrona", en s.k. ärtkrona, som gjordes av ärter, tumslånga träspetar och kulörta, små pappersbitar satta på spetorna. Först sattes spetar och ärter ihop till en kvot sedan sattes en "hatt", som bestod av en ärta och fyra spetar, i varje fyrkant, så när kronan var färdig, var hon rund som ett klot. Konsten att göra sådana kronor, har bevarats i min mors och mormors släkt i otaliga generationer. För omkring tio år sedan gav jag vår prostinna en sådan krona, och sedan har den spritt sig i hela Kronobergs län. Och nu kommer folk till mig och äro malliga för de kan göra sådana kronor. Det är smått retsamt. Och somliga tror, att jag aldrig sett någon sådan. Min mor kunde göra både ärtkronor, borstkronor, halmkronor och s.k. ljuskronor av ståltråd och kulört papper. Alla dessa har jag utställda i mitt lilla hembydsmuseum här i Skörda. Och sedan jag exponerede dessa i början på 1930-talet, har det här i länet blivit modernt med julkronor.

På julduken fästes, utom julkronan, ett rött äppel i vardera hörnet eller en stor klase torkade oxelbär. På kron-

ACC. N:R M. 9644:5

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

stängerna i taket hängdes cirka 15 centimeter breda "hängklä" med knuten frans. (Kronstängerna även kallade gällastänger borttogos troligen i slutet på 1870-talet i mitt föräldrahem. Jag har ej sett sådana upphängda varken i mitt hem eller borta. Men jag har min fädernegårds förvarade kronstänger å mitt museum.

På väggarna i julastuan pinnades julbonader i vackra färger och mönster av bibliska motiv. Även mindre bonader, som kallades "julabrev, uppfästes också. Förr i tiden till omkring mitten på förra seklet, voro väggarna ej tapetserade. Men på sina ställe voro timmerväggarna målade. De voro då först grundstrukna med en färg, varpå målades färgstarka blommor och bårder med genombrutna s.k. målaremönster. Att tapetsera väggarna i sturummet och i förstukammaren började man i slutet på 1850-talet. De första tapeterna voro blommiga, men ej så vackra som senare tidens. Det var oftast gråpapper till bottenfärg.

I mitt hem fanns en sorts mindre portrett som hangdes upp båda sidor om gavelfönstret i julstugan, då jag var barn. De voro så märkvärdiga, de voro inramade i glas och materian glindrade och glänste av guld, silver och alla regnbågens färger. I mitten satt ett miniatyrporträtt av ett gammalt slott. Alla dessa julprydnader nedplockades Tjugonedag Knut.

ACC. N:R M. 9644:6

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I mitt hem började man hänga tavlor på väggarna omkring 80/60-talet. Dessa utgjordes av inramade kopparstick föreställande Kristusbilder såsom Kristus "på korset" och "inför Pilatus" och "Kristus i krubban" i Betlehem. Vi hade även porträtt i kopparstick av våra kungliga. Dessa porträtt hade far köpt på Växjö marknad. På 1880-talet, då jag började minnas, fanns att köpa på Vislanda marknad s.k. oljetryck. Mor köpte då några tavlor av denna sort, som föreställde vår dåvarande kungafamilj även ett par Kristusbilder. Dessa tavlor borttogos i mitt hem omkring 1912 och i stället upphängdes handmålade tavlor.

Mattor fanns ej på golvet förr i tiden. Utan man finhackade granris och strödde på golvet i stuerummet, förstugan och förstukammaren vid alla kalas och vid alla högtidliga tillfällen under vintern. Sa strödde man ris på golvet julafton nyårsafton, "trättnaafton" Lille Julafton, Vårfruafton Skära Torsdag och Påskafton samt dagen före Helg Torsdag. Varje lördag lade vi även finhackat granris i spottlådorna. Det hände och i mitt hem, att mina äldre systrar strödde ris på golvet i stuerummet, till nästan varje söndag.

Till Pingst plockades färska grantallar och ströddes på golvet. På Midsommarafton repades asplöv och ströddes på golvet, och i spottlådan lades färska tallar av gran.

ACC. N:R M. 9644:7

Min mor berättade, att i hennes föräldrahem breddes halm, på golvet varje julafton, Nyårsafton och Trettondedagsafton. Somliga bredde halmen ovanpå "bosset" vid Nyår och Trettondedagen. Men i min moders hem sopades "bosset" upp innan ny halm påbreddes. På 1850-talet började man upphöra att breda halm på golvet, men somliga fortsatte längre fram. När man upphörde att breda halm på golvet, så började man strö ris. Min mor gifte sig 1857 och då började hon strö ris även vid jul i sitt nya hem.

Som sagt, mattor användes ej på golvet bland allmogen förr i tiden. I mitt hem började man ej väva mattor till golvet, förrän omkring början på 1880-talet. Så snart vi fått mattor över hela golvet i stuerummet, upphörde mor med den seden, att strö ris på golvet vid jul. Jag minns endast ett par, tre jular då vi strödde ris på golvet. Första tiden vi hade mattor borttoges dem under sommaren. Mattorna utgjordes av s.k. trasmattor med mattvarpsgarn till varp och klippte trasar till inslag. Korkmattor började ej användas här i trakten på landsbygden förrän på andra decenniet av detta århundrade. Men man hade börjat väva konstvävda mattor i rosengång och drällmönster.

I min mors ungdom skurade man ej golvet i sturummet utan till högtiderna. Detta var en allmän sed, och den fortsatte

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 9644:8

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

på sina ställe ända fram på 1870-talet o. t.m. åttitalet. Men i mitt hem skurades vid behov. Innan fotogenen inkom i landet, hade man ej annat att lysa sig med än hemstöpta ljus av talg, vax, samt beck. Dessa kallades "becktampar". Dessa ljus lyste man sig med när man ottetrask eller ock lyste man sig med "skosmörja" som man lade i en liten bleckask där man satt en veke av några sammantvinnade linnetrådar. ("Skosmörja utgjordes av det allra sämsta istret vid ett svinslagt som särskilt tillvaratogs och smältes till skosmörja.)

Inomhus voro talg- och vaxljusen mest nyttjade. Man lyste sig även vid eldskenet från den öppna spisen vid "stockelds- eller "fåjtevedsbrasan." Om vinkvällarna samlades familjen runt omkring spisen, där elden lyste, männen slöjdade, kvinnorna spann, barnen stickade, de minsta lekte och någon av barnen läste högt aftonbönen ur psalmboken. Därefter sjöng man gemensamt flera aftonpsalmer.

Då det ej lyste från brasan i spisen, hade man tunna spingade stickor att lysa sig med. Dessa voro cirka 5 kvarter långa, $1\frac{1}{2}$ tum breda och cirka 2 m.m. tjocka. Man tände då tre, fyra stickor åt gången och satte i en järnklyka, som var inmurad på sidan inne i spisen. En husmor lyste sig med sådana stickor då hon lagade mat, skummade mölkgat, sållade

ACC. N:R M. 9644:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mjöl m.m. och när hon gick in i ett mörkt rum eller upp på vinden. Då hon behövde båda händerna lediga, bar hon stickan i munnen. De "skarade av" stickorna i köksspisen eller i något ler- eller stenfat, som de satt på sina stalle för detta ändamål. På detta sätt hade min mormor gjort och så gjorde även min mor, när jag var liten.

När fotogenen kom i bruk, prisade allmogen detta lysmedel som något högst offantligt bekvämt, bra, renligt och vackert. Man var allmänt belåten därmed. Och man kunde ju bära en lampa inomhus vart man gick, utan att den slocknade.

Elektrisk belysning fick ej Vislanda samhälle förrän omkring 1918. Och här i vår by, Skörda, Vislanda, fick vi ej elektriskt ljus förrän 1936.

Då min mor (född 1835) var ung, satte hon in blommor i något krus på bordet om söndagarna under hela sommaren. Och så långt jag minnes, gjorde vi det också. Vi brukade då sätta blommor i dryckesglas. Och när jag var barn, satte vi enris i vatten på byrån båda sidor om spegeln och på dragkistan. Detta om vintern. Om sommaren satte vi blommor.

Både min mormor och min mor voro förtjussta i blommor och hade krukväxter i fönstern. Då jag började minnas, hade vi flera sorter. Man tiggde sticklingar än här och än där. Eller

ACC. N:R M.9644:10

stal man en stickling, när man såg något vackert träd, som man ej hade. Det sades, sticklingen hade då lättare för att växa, när den var stulen.

Som sagt, då jag började minnas, hade vi flera sorters växter, såsom myrten både med små och stora blad, neron, Tensia, Kalla, Fikus, Bloddroppträd, "Vinter och sommar", Zarons liljor, luktträd, Lavendelträd, myrtengröna, pelargonja i två färger, isblomma, kaktus 2 sorter och flera andra, som jag ej minnes vad de hette. På den tiden fanns här ingen trädgårdsmästare att köpa krukväxter eller blommor av.

Upptecknat av
Blenda Andersson, Skörda, Vislanda.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV